

Bernardas Paukštys, Vandens klubo vadovas

VANDENS IŠTEKLIŲ VALDYMAS LIETUVAI TAPUS EUROPOS SAJUNGOS NARE

2004 m gegužės mėnesį Lietuva įsilies į Europos Sąjungos tautų šeimą. Prieš referendumą dėl stojimo į Europos Sąjungą rinkėjai buvo viliojami dideliais iš Europos ateisiančiais finansiniais ištekliais. Ar tikrai pažadai bus tęsiami? Kokios tai bus lėšos? Ar užsienio finansiniai resursai palengvins mūsų gyvenimą, ar turėsime pakankamai pajėgumų juos įsisavinti? Kiek lėšų bus skirta vandens išteklių valdymo pagerinimui? Tai tik keletas klausimų, dominusių Vandens klubo narius, birželio 19 d. susirinkusius į seminarą tema «Vandens išteklių valdymas ir ES finansiniai fondai». Seminare pranešimus skaitė Finansų ir Aplinkos ministerijų atstovės Jūratė Vaznelytė ir Laura Mačiulytė bei praktikai, jau dirbantys ES finansuojamuose projektuose: Stanislavas Zablockis (UAB «Verlso konsultacijų spektras») ir Romualdas Lenkaitis (VŠĮ «Aplinkos apsaugos politikos centras»).

Savo įžanginiame pranešime Vandens klubo pirmininkas B. Paukštys pažymėjo, kad per pastaruosius 10-12 m. pasaulyje vis didesnis dėmesys skiriamas vandens problemų viešinimui. Pasaulyje gana dažnai vyksta aukšto lygio renginiai, kuriuose aptariami įvairiausi vandens ir aplinkosaugos klausimai. Tarp svarbesnių paminėtini 1992 m Rio de Žaneire įvykęs aukščiausio lygio susitikimas aplinkosaugos ir plėtros tema bei tais pačiais metais Dubline įvykusi konferencija vandens ir aplinkosaugos klausimais. Dubline buvo patvirtinti subalansuotos aplinkosaugos principai ir po šių renginių į gyvenimą buvo paleistas terminas “subalansuota plėtra”, dabar tapęs aplinkosauginiu žargonu bei dažnai naudojamas kur reikia ir kur nereikia.

1996 metais įkūrus Pasaulio vandens bendriją kas trys metai yra organizuojami Pasaulio vandens forumai. Pirmasis forumas įvyko Marakeše (Alžyras) 1997 metais, antrasis – Hagoje, (Olandija) 2000-ųjų metų kovą, o trečiasis Pasaulio vandens forumas įvyko šių metų kovo mėnesį Kiote, Japonijoje. Be vandens forumų iš svarbesnių tarptautinių renginių paminėtini kasmet rugpjūčio mėnesį Stokholme vykstančios Vandens savaitės, Gėlo vandens konferencija, įvykusi Bonoje 2001 metais, Viršūnių susitikimas dėl subalansuotos plėtros, Johanesburge (PAR) 2002 metų rugpjūčio mėnesį ir daugelis kitų.

Beje, 2003 metus Jungtinės Tautos paskelbė Gėlo vandens metais.

Didėjantis dėmesys vandeniui yra neatitiktinis. Taip yra todėl, kad:

- 1.2 mlrd. žmonių arba kas penktas planetos gyventojas neturi sveiko geriamojo vandens;
- 2,4 mlrd. arba dažniau negu kas trečias gyventojas gyvena antisanitarinėse sąlygose;
- besivystančiose šalyse nuo vandens stokos arba jo sukeltų ligų kasdien miršta 5-6 tūkst. žmonių;
- nemaža dalis pasaulio upių po kelis mėnesius per metus nebepasiekia jūros, nes visas jų vanduo sunaudojamas laistymui ir buičiai;
- Š. Kinijos plokštumoje dėl didelio suvartojimo vandens lygis per kelis dešimtmečius pažemėjo apie 50 metrų;

- Tuo tarpu Centrinę Europą 2002 m vasarą tvindė potvyniai;
- Paskaičiuota, kad per ateinančius 20 metų žmogaus vartojamo vandens kiekis padidės 40%

2002 m rugpjūčio mėn. Jonanesburge įvykusiame aukščiausio lygio susitikime subalansuotos plėtros klausimais Jungtinės Tautos, kurias atstovavo daugiau negu 100 vyriausybių atstovų, priėmė tūkstantmečio išsipareigojimą: iki 2015 metų perpus sumažinti vandens ir sanitarinių sąlygų stokojančių gyventojų skaičių. Tai labai ambicingas išsipareigojimas žinant, kad iki 2015 liko vos 12 metų.

Pradėta vertinti, kiek gi gali kainuoti toks išsipareigojimas. Tuo tikslu buvo sudaryta pasaulinio lygio komisija, kuriai vadovavo buvęs Tarptautinio valiutos fondo valdytojas p. Mišelis Kamdesiu (Michel Camdessus). Komisija paskaičiavo, kad šiuo metu globalinėms vandens aprūpinimo ir sanitarijos problemoms spręsti kasmet skiriama apie 80 milijardų JAV dolerių. Norint įgyvendinti Jungtinių Tautų tūkstantmečio išsipareigojimą, šią sumą reikia padidinti daugiau kaip dvigubai - iki 180 milijardų.

Kaip tai padaryti buvo diskutuojama ir 3-jame Pasaulio vandens forume Kiote - didžiausiame iki šiol vykusiame tarptautiniame vandens renginyje, kuriame dalyvavo virš 10 tūkstančių atstovų iš 182 valstybių, 101 ministras, daug žinomų esamų ir buvusių pasaulio politikos veikėjų (Japonijos vyriausybės vadovai, Michailas Gorbačiovas, Olandijos princas Viljamas Aleksanderis ir kt). Per devynias forumo dienas trijuose miestuose (Kiote, Osakoje ir Šigoje) įvyko 351 sesija, nagrinėjusi 33 skirtingas vandens temas. Kiote buvo pristatyta ir Kamdesiu ataskaita, kurios forumo dalyviai nekantriai laukė.

Praėjus maždaug mėnesiui po Kioto Vandens forumo Europos Komisijos prezidentas Romanas Prodis (Romano Prodi) įsteigė 1 mlrd. Eurų vertės ES Vandens fondą, kurio tikslas finansuoti Johannesburge priimtą Vandens iniciatyvą. Fondas finansuos vandens problemų sprendimą 77-se Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno pakrantės šalyse. R. Prodis tikisi, kad ir kitos valstybės paseks ES pavyzdžiu

O kas gi ir kokiomis sąlygomis finansuos Lietuvos vandens išteklių valdymą? Tai ir buvo bandoma išsiaiškinti Vandens klubo seminare.

Pasak pranešėjų Jūratės Vaznelytės (Finansų ministerija) ir Lauros Mačiulytės, (Aplinkos ministerija), ES struktūrinė parama 2004-2006 m. sudarys apie 1,37 mlrd. Eurų, iš jų:

- 822,5 mln. Eurų skirs ES struktūriniai fondai ir
- 543,5 mln. Eurų sudarys Sanglaudos fondo parama.

Tris metus Lietuvai vidutiniškai bus skiriama po 455 mln. Eurų kasmet. Tai nemažos lėšos, nes visa 2002 m. Lietuvos valstybės investicijų programa sudarė apie 360 mln Eurų.

Sanglaudos fondo lėšomis lygiomis dalimis bus finansuojami transporto ir aplinkos infrastruktūros plėtros projektai Parama skiriama tik stambiems projektams, juos individualiai suderinus Briuselyje. Minimalus projektų dydis - 10 mln. eurų.

Ne visos sritys ir ne visos išlaidos bus finansuojamos ES fondų lėšomis.

Finansuojami sektoriai	Nefinansuojami sektoriai	Tinkamos išlaidos	Netinkamos išlaidos
Infrastruktūra (transportas, energetika, aplinkosauga, sveikatos apsauga)	Valstybės valdymas	Naujų objektų statyba arba esminė rekonstrukcija	Einamosios išlaidos (išskyrus paprastąsias išlaidas mokymams).
Žmogiškieji ištekliai (mokslas ir švietimas, užimtumas, moksliniai tyrimai, informacinė visuomenė)	Teisėsauga ir teisėtvara	Naujų prekių ir paslaugų sukūrimas	Administravimo funkcijų bei tarnautojų darbo užmokesčio išlaidos
Gamybos sektorius/ paslaugos (žemės ūkis, pramonė, verslas, turizmas)	Krašto apsauga,	Projektų techninės dokumentacijos rengimas	Apyvartinės lėšos
	Socialinė apsauga: pensijos, išmokos, kt.	Kapitalo investicijos	

ES struktūrinei paramai gauti reikia parengti ir su Europos Komisija suderinti Lietuvos Bendrąjį programavimo dokumentą (BPD) 2004-2006 m. BPD – tai ES investicijų planavimo dokumentas, kuriame, atsižvelgiant į esamos situacijos analizę, apibrėžiamas programuojamo periodo plėtra ir jos įgyvendinimo strategija, nustatomi investavimo prioritetai, strateginės priemonės bei pateikiamas pirminis finansinis planas. BPD ES Komisija patvirtins tik Lietuvai įstojus į ES.

Parama yra tik galimybė, t.y. ji yra numatyta/rezervuojama su ES suderintame pakete ir ją reikia paimti. Svarbu tinkamai pasirengti ir sugebėti administruoti lėšas bei užtikrinti projektų srautą. Lėšos bus skiriamos tik patvirtintiems per atrankos ciklą projektams, o ne institucijoms ar jų programoms. Bus vykdoma griežta daugiapakopė išankstinė, einamoji ir vėlesnė išlaidų kontrolė, kurią atliks tiek Lietuvos tiek ES institucijos.

Sanglaudos fondas galės finansuoti:

- Vandenvalos įrenginių statybą visuose Lietuvos regionuose pagal investicinius upių baseinus.
- Nuotekų tinklų plėtrą ir renovaciją.
- Geriamo vandens tinklų plėtrą ir renovaciją.

Struktūriniai fondai finansuos:

- Vandentvarkos ūkio infrastruktūrą kaimuose ir gyvenvietėse iki 500 gyventojų.

Planuojant Europos Sąjungos investicijas į visuomeninį sektorių bus vadovaujama tokiu finansavimo šaltinių paskirstymo principu:

- 75-85% - Sanglaudos fondas

- 15- 25% - valstybės biudžetas, privatizacijos fondas ar kitos valstybės lėšos

Taip vadinamas ko-finansavimas ir bus didžiausia problema Lietuvos įstaigoms ir organizacijoms. Kaip savo pranešime apie SAPARD projektus pažymėjo Stanislas Zablockis, UAB “Verslo technologijų spektras” atstovas, jau dabar Lietuvos firmoms ko-finansavimo problema yra labai aktuali ir jos imasi įvairiausių galimų (o kartais ir ne visai) būdų tam kofinansavimui parodyti: ima banko paskolas, skolinasi iš kitų (pažystamų) firmų ir pan.

Nežiūrint nemažų laukiančių sunkumų artimiausi aplinkosaugos specialistų (įskaitant visas vandens sritis) ateitis žada būti įdomi, tačiau pareikalausianti daug sunkaus darbo ir išradingumo. Gauti ir įsisavinti dideles ES lėšas bus galima tik suvienijus jėgas ir paruošus kompleksinius, visaapimančius projektinius pasiūlymus.